

področja ohrani celostnost in čistost predmeta likovna vzgoja. Torej, da se morebitno povezovanje pojmov iz posameznih predmetnih področij ne sprevrže le v potrjevanje obvladovanja teh pojmov v obliki likovnega izražanja. V tem primeru gre le za utrjevanje pojmov iz drugih predmetnih področij, učence pa usmerja k neustvarjalnemu in nesamostojnemu likovnemu izražanju.

Izhodišča za izvedbo korelacije likovnih pojmov s pojmi drugih predmetnih področij so lahko zelo različna. Korelacijo lahko učitelj poišče v likovnem področju, likovni tehniki, likovnem motivu ali likovnem pojmu (problemu) samem.

Likovni pojmi, navedeni v stolpcu »standardi znanja«, označujejo temeljne in minimalne standarde

znanja. Ti so temelj za komunikacijo med učiteljem in učenci v vzgojno-izobraževalnem procesu likovne vzgoje in tudi zunaj njega. Učenci jih usvajajo ob neposrednem likovnem izražanju z učiteljem, ob razlagah primerov iz vsakdanjega življenja, ki jih učitelj podpre z demonstriranjem učnih sredstev v razredu ali neposredno v okolju in naravi. Usvajajo jih tudi ob vrednotenju likovnih stvaritev umetnikov oziroma likovnih izdelkov učencev. Elementarne likovne pojme usvajajo že najmlajši učenci, učitelj pa skrbi, da se vsebine likovnih pojmov iz leta v leto postopno poglobljajo. Verbalno opisovanje in razumevanje likovnih pojmov naj dosega učitelj pri učencih neprisiljeno v vseh vzgojno-izobraževalnih obdobjih.

Marija Cenc

II. osnovna šola Celje

PRVE IZKUŠNJE O IZVAJANJU LIKOVNE VZGOJE V POSKUSNEM UVAJANJU PROGRAMA DEVETLETKE

Poučujem na II. osnovni šoli v Celju, ki bo v tem šolskem letu začela izvajati program poskusnega uvajanja devetletke v tretjem in devetem razredu. Smo torej ena izmed šol, ki so prve stopile v preno. Prenovo doživljam po dveh plateh: neposredno v razredu kot izvajalka programa, saj poučujem likovno vzgojo (od 5. do 9. r.) in izbirni predmet likovno snovanje I, II, in III, sem tudi razredničarka, po drugi strani pa sem v vlogi pomočnice ravnatelja vključena v načrtovanje in izvajanje vsega dela na šoli. Glede na obe vlogi lahko rečem, da na svoji koži doživljam teorijo in prakso.

Po dveh letih uvajanja se je nabralo precej vtisov in mnenj, ki pa se med uvajanjem in po evalvacijskih korekcijah lahko tudi spremenijo.

Likovna vzgoja kot predmet v devetletni osnovni šoli je najprej izgubila v kvantitativnem in posledično tudi v

kvalitativnem smislu, ker so ji prenovitelji vzeli določeno število ur v vseh treh triadah. Tako so otroci prikrajšani ravno v tistih letih, ko so za likovno izražanje najbolj dojemljivi in ustvarjalni. Moramo vedeti, da so otroci prej v mali šoli imeli veliko več likovnega izražanja kot sedaj v 1. razred devetletke, ko imajo samo 2 uri tedensko. V 6. in 7. razred pa so ure prepolovljene.

Ne morem dojeti, da so to naredili predmetu, ki razvija vrline, poglobitve v programu devetletke – samostojnost, ustvarjalnost, kritičnost, posebno še zaradi tega, ker so bili med vodilnimi snovalci psihologi. Poleg omenjenega pa naj bi likovna vzgoja spadala tudi v kategorijo t. i. razbremenilnih predmetov. Razbremenitev je bila v predstavitev devetletke nenehno poudarjena, čeprav sedaj vsi vemo, da ni tako.

Likovna stroka je z različnimi argumenti utemeljevala potrebo po določenem številu ur oz. da se ohrani vsaj fond ur osemletke, programi pa se posodobijo. Celotni argumenti tako priznanega strokovnjaka, kot je bil prof. dr. Milan Butina, za katerega je dr. Vid Pečjak napisal, da je zanj največji slovenski poznavalec Junga, je torej potrebo po likovni vzgoji znal osvetliti tudi s psihološkega vidika in utemeljiti potrebo po njej, so bili brez uspeha. Prav tako niso zalegli argumenti in protesti slovenskih likovnih pedagogov, bojkot in odstop kurikularne komisije. Ves čas sem spremljala dogajanja na tem področju in kolikor mi je znano, nismo od pristojnih nikdar dobili argumentiranega odgovora.

To, kar se je dogajalo »mojemu predmetu« sem doživljala zelo osebno. Najbolj me je prizadela ignoranca. Počutila sem se kot učenec v razredu, ki mu učitelj ne nameni niti pogleda, kot da ga ni. Prav zaradi tega in še nekaterih drugih stvari, o katerih sedaj ne bi govorila, sem bila proti takšni devetletki.

Paradoksalno pri vsem tem pa je, da že tretje leto izvajam likovno vzgojo po programu devetletke, saj poučujem na šoli, ki se je že v prvem krogu vključila v program poskusnega uvajanja devetletke v 1. in 7. razredu.

Kadar nimam izbire, problem sprejemem kot izziv. Tako je bilo tudi tokrat. Prvo leto devetletki prilagojenega učnega načrta za likovno vzgojo zaradi prej omenjenih okoliščin nismo imeli. Zato je bilo potrebno stari načrt nekoliko prikrojiti, posebno v 7. razredu, kjer so bile ure prepolovljene: nekatere vsebine smo združili, nekaj izpustiti. Sedaj ko sem se dodobra seznanila s prenovljenim načrtom, vidim, da pravzaprav nisem ničesar zgrešila.

Z lanskim šolskim letom so bili tudi za likovno vzgojo po vsej vertikali potrjeni novi učni načrti, prilagojeni zahtevam devetletke. Revolucionarnih sprememb glede na prejšnje načrte ni, ker jih tudi ne more biti, so pa posodobljeni, terminološko bolj natančni in jasno določajo standarde znanja.

Učitelja na prvi pogled zaskrbi, ko vidi, da so vsebine večinoma iste, ur za izvedbo pa je v 6. in 7. razredu polovico manj. Vseh predpisanih vsebin, tako kot jih predvideva načrt, se ne da predelati kvalitetno. Zato sem se pri kreiranju letnih delovnih načrtov zaenkrat odločila takole:

1. Kolikor je mogoče, upoštevam, da se določene vsebine obravnavajo v predpisanem razredu (6., 7., 8., 9.), pri načrtovanju upoštevam tudi vertikalo. Zame ni pomembno, da slabo predelam določene vsebine v predpisanem razredu, ampak kolikor toliko dobro v vseh štirih letih. Torej si dovolim prenašanje vsebin, ker gledam načrt celostno.
2. Določene teme so skupne vsem oblikovalnim področjem (kompozicija, ornament, površine ...),

torej jih lahko pri reševanju likovnih nalog sočasno apliciram na različna oblikovalna področja.

Porabim kakšno uro več, vendar kakšno oblikovalno področje, ki se ponavlja, izpustim. Tak način ima seveda prednosti in slabosti.

3. Nekatere vsebine izvajam v okviru kulturnih dni. V zadnjih šestih letih so v devetletki za vsak razred določeni trije kulturni dnevi. Na šoli, kjer učim, je eden (po potrebi ali aktualnosti določene problematike pa tudi več) od treh namenjen likovni dejavnosti. Z organizacijskega vidika je takšna oblika dela zahtevnejša od običajnega pouka, je pa za učence zanimiva, saj pritegnem tudi zunanje sodelavce ali jo izvajam zunaj šole. To bi lahko bila rešitev tam, kjer je večji del vsebin ostalo ure pa so se razpolovile, vendar je organizacija in izvedba stvar vsakega likovnika posebej.

IZBIRNI PREDMET – LIKOVNO SNOVANJE

Da bi zakrpali vrzeli, ki so nastale z odvzemom ur v osnovnem programu, so nam snovalci devetletke ponudili obvezni izbirni predmet, kar pa ni nadomestilo, saj ga niso deležni vsi učenci, ampak samo tisti, ki ga izberejo, če je sploh bil med izbirnimi predmeti.

Vsekakor je dobro, da imajo učenci možnost izbrati predmet z likovno vsebino. Tako smo v lanskem šolskem letu dobili potrjene učne načrte za likovno snovanje I, II, III. Predmet spada v kategorijo enoletnih predmetov, vezanih na razred. Za vsako stopnjo je predvidena ena ura tedensko. Program zajema vsebine, ki so bile sestavni del prejšnjih načrtov, a so bile zaradi zmanjšane števila ur izpuščene. Določene vsebine so spopolnitev in poglobitev osnovnega, nekaj pa je novega, in to predvsem vsebine in področja, ki jih podpirajo nova orodja in mediji.

V bistvu je šele združitev osnovnega in izbirnega programa celota, ki bi je morali biti deležni vsi učenci v osnovni šoli.

Šola, v kateri učim, je v nabor obveznih izbirnih predmetov uvrstila tudi likovno snovanje in ga ponudila v sedmem, osmem in devetem razredu. Zanj so se odločili v vseh treh razredih.

Preden navedem svoje izkušnje, naj za tiste, ki še niste v devetletki, najprej povem nekaj splošnega o obveznih izbirnih predmetih.

V zadnji triadi si mora vsak učenec izbrati tri izbirne predmete, ki so njegova obveza in iz katerih je nato tudi ocenjen. Izbral naj bi si takšne, ki ga zanimajo, pri katerih bo uspešen in dobro ocenjen, kajti pripomogli naj bi tudi k dvigu splošnega uspeha.

Praksa to potrjuje. Nabor izbirnih predmetov v

devetletki je načeloma zelo pester, vendar lahko šola ponudi le tiste, za katere ima usposobljen kader in možnosti. Ko učenec izbere nekaj izmed ponujenega, pogosto nastopi ovira. Za oblikovanje skupine za določen predmet je potrebno najmanj 15 učencev. Torej, če se za določen predmet prijavi 14 učencev, ga ne bo. Učenci ostanejo praznih rok, in če ne najdejo drugega ustreznega predmeta, jih je po razgovoru in posvetu potrebno preusmeriti. Tako dobimo v skupino tudi učence po sili razmer, ne pa zaradi interesa. Tudi jaz imam nekaj takšnih. Ponavadi so to učenci, ki imajo problem s sabo in z okolico: težko jih je animirati in pripraviti za delo že na osnovnem nivoju, kaj šele z njimi snov poglobljati, spopolnjevali itd. Potem je tu še druga stvar. Učenci od izbirnih predmetov pričakujejo nekaj več, pričakujejo drugačnost, skratka senzacijo, in to take vrste, da terjajo priprave in njihove izpeljave od učiteljev poleg materialnih možnosti veliko inovativnosti in domišljije. Na potek in kvaliteto dela vpliva tudi čas izvedbe. Izbirni predmeti se izvajajo večina po pouku, ko so učenci imeli po pet ali šest ur. Nekateri so imeli vmes kosilo, drugi ne. Eni so zaradi svojih psihofizičnih lastnosti bolj, drugi manj utrujeni. To ni nepomembno. Zato je pristop k delu še toliko pomembnejši.

Izbirni predmet je resen in zahteven, čeprav mnogi ne boste tega mnenja, ko boste načrt prelistali.

URNIK

Organizacija pouka oziroma sestava dobrega urnika v devetletki je zelo zahtevna, ker so uvedene nekatere novosti, kot so izbirni predmeti, nivojski pouk, delitev razredov itd. Po šolah smo imeli doslej pouk likovne vzgoje v sedmem in osmem razredu organiziran različno. Eni enkrat tedensko, drugi blok uro štirinajstdnevno. Glede na to, kaj je boljše, so že doslej bili za eno in drugo varianto argumenti za in proti. Ker sem pristaš druge variante, so na šoli pri sestavi urnika, kolikor so mogli, ustregli mojim željam. Pri eni uri tedensko se preveč časa izgubi za banalne stvari, ki pa jih je potrebno opraviti (priprava, pospravljanje).

Program devetletke je za dodeljeno število ur obsežen in je vsaka minuta dragocena. V lanskem letu sem naredila naslednjo primerjavo. V dveh sedmih razredih sem imela pouk v blok urah štirinajstdnevno, v enem razredu pa vsak teden po eno uro, ker zaradi usklajevanja z izbirnimi predmeti ni bilo možno drugače. Glede na izkušnje sem že lahko predvidela, da bom v razredu z eno uro na teden s snovjo v zaostanku, zato sem še več pozornosti namenjala organizaciji. Kljub temu sem ob polletju bila približno 20 odstotkov v zaostanku v primerjavi z drugima dvema razredoma. Ob polletju smo nato ob

spremembi urnika to upoštevali in v drugem polletju sem tudi v tem razredu prešla na blok ure.

Učitelji se pouka vsakih štirinajst dni bojijo, predvsem zaradi drugih šolskih aktivnosti (kulturnih, naravoslovnih in športnih dni), ko ure odpadajo in nato otrok ne vidi po ves mesec. Vendar tega problema pri nas že nekaj časa ni. Pouk je organiziran tako, da skoraj ni dnevnih prekinitev in posegov v pouk, ampak imamo teden dejavnosti, v lanskem letu dva, odslej pa bodo trije, v katerem so strnjene vse te dejavnosti. V takšen teden uvrstim vsako leto tudi likovne vsebine. Pouk kombiniram v razredih, kjer imajo predmet državljanska vzgoja in etika, kajti tudi učiteljica tega predmeta je zaradi sodobnih vsebin in tehnik poučevanja naklonjena blok uram. Možne težave pa nastopijo v razredih, v katerih nam zaradi njihove številčnosti zakon omogoča delitev razreda pri tretjini ur. Če do delitve pride, potem je takšna delitev pravi balzam tako za učitelje kot za učence, saj se lahko lotimo in dobro predelamo zahtevnejše vsebine. Poleg tega pa učitelj pridobi prepotrebni 12 ur na razred.

Zelo pomembno se mi zdi, da se vsak likovnik poglobi pravočasno v učni načrt in predvidi tudi organizacijo svojega dela, upošteva zakonodajo in priporočila stroke ter izkoristi pravice, ki mu pripadajo. Na podlagi tega lahko poda pravočasno predloge in sugestije, ki jih je pri sestavi urnika mogoče upoštevati.

OCENJEVANJE IN VREDNOTENJE

Numerično ocenjevanje v zadnji triadi devetletke je za nas noviteta in je v primerjavi s prejšnjim mnogo bolj občutljivo. Tako učenci kot starši pri t. i. vzgojnih predmetih, ki so bili prej ocenjeni z MU, U, ZU, pričakujejo zelo visoke ocene, tudi pri likovni vzgoji. Dodatnega izobraževanja o novih načinih ocenjevanja doslej še nismo imeli, zato po svojih izkušnjah spopolnujem dosednji način. Zaradi specifičnosti predmeta, ko so nekatera merila lahko zelo subjektivna, morajo biti kriteriji ocenjevanja dobro in jasno zastavljeni. Kljub temu da so z njimi učenci v določen delu ure seznanjeni, nanje zelo radi pozabijo. Kot dobra se mi je izkazala metoda, da kriteriji ocenjevanja nastajajo sproti med obravnavo učne snovi. Pišem jih na velik format papirja, ki nato visi na vidnem mestu ob tabli toliko časa, kot traja izvajanje likovne naloge. Tako lahko učenci preverjajo, koliko so upoštevane zahteve, pa tudi stopnja ozaveščenosti je večja.

Izredno pomembno se mi tudi zdi, da si pri ocenjevanju vzamem dovolj časa. Učencu dam možnost, da svoje delo pojasni oziroma razloži, kajti šele tedaj dobim povratno informacijo, koliko si je zapomnil. Takega načina se učenci kmalu privadijo, razmišljajo o

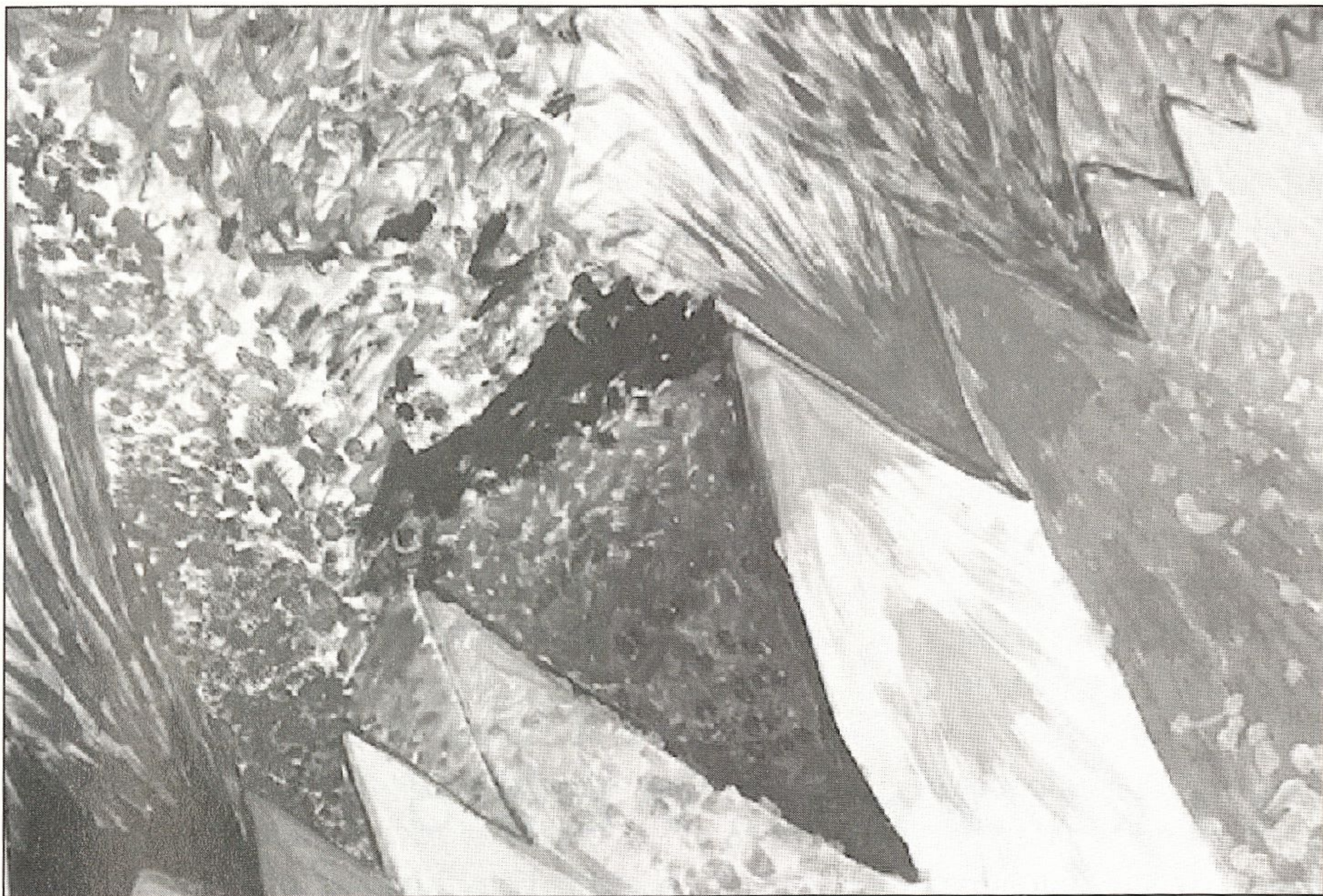
tem, kaj bodo povedali in si tako tudi več zapomnijo. Tako lahko spremljam pri posamezniku napredek v komuniciranju in bogatenju likovnega jezika. Poleg tega se lahko na tak način uveljavijo učenci, ki so pri praktičnem delu manj uspešni, so pa dobri teoretiki.

Zame in za učence pa je za spremljanje osebnega napredka zelo zanimiv portfelj, ki ga že nekaj let izvajam od 5. razreda dalje; žal lahko zbiram le ploske izdelke. Z uvajanjem devetletke sem se z učiteljicami prvih razredov dogovorila, da so tudi te začele s tem načinom dela. Mapa z izdelki tako potuje z učenci iz razreda v razred do 9. razreda in mislim, da bodo rezultati zelo zanimivi. To počnem zaradi tega, ker se mi zdi spremljanje individualnega napredka učenca

izredno pomembno pri njegovi osebni in osebnostni rasti in gradnji samopodobe. Še posebej zato, ker način ocenjevanja v našem šolskem sistemu zelo zanemarja individualnost, tako da vlada med učenci nezdrava tekmovalnost. Posameznik se vedno primerja z nekom in pogosto v skupini ne pomeni nič, čeprav je sam doživel ogromen napredek.

Ravno zaradi tega mi je žal za urami, ki jih je naš predmet izgubil; zmanjkuje mi časa, da vse otroke naučim tako, da bodo uspešni, da nimam dovolj časa za normalno komuniciranje z njimi, ko nenehno hitim. Ravno pri ocenjevanju lahko učitelj najbolj potrdi svojo človečnost v pravem pomenu besede in vlogo aparata zamenja z vlogo intelektualca.

UTRINEK IZ PRAKSE

*Maša Leskovšek, 8. razred, Bitka pri El Alameinu
Ob poslušanju Slavnostne uverture 1812 Petra Iljiča Čajkovskega so učenci poskušali slupno pretvoriti v vidno, svoje delo utemeljiti in sliko poimenovati.*

Da je likovna vzgoja pomembna pri oblikovanju kompleksne osebnosti, ker zaradi svoje širine posega v različne sfere človeške biti, bom podkrepila s primerom iz prakse. Osrednji problem pri reševanju likovne naloge je bil glasba kot likovni motiv. Učenci 8. razreda so ob poslušanju glasbe – Slavnostna uvertura 1812 Petra Iljiča Čajkovskega – poskušali slušno pretvoriti v vidno. Ob koncu pa so po želji napisali tudi komentar in sliko poimenovali. Z naslovom in vsebino glasbe so bili seznanjeni šele po končani nalogi, zato da niso bili obremenjeni in so si lahko ustvarili povsem svojo podobo. Slika in komentar učenke Maše (in tudi večine drugih učencev) presega zgolj okvire likovnega izražanja in ima globlji pomen. Njena slika je rezultat celostnega doživetja in izraza. Učenka je doživela glasbo kot bitko (verjetno zaradi

topov, ki so v orkestraciji), vendar je preskočila stopnjo ikonografije, ki jo je pretvorila v čisti likovni jezik, ko so se obala, morje, vojaki ... spremenili v črte, strukture, oblike in barve. Nekje iz podzavesti se je v procesu imaginacije oglasila bitka pri El Alameinu, o kateri se je učila in zato je sliko tako tudi poimenovala. Slušni in vizualni doživljaj je podkrepila še v obliki besedne interpretacije obojega. Verjetno bodo ta in njej podobne izkušnje pripomogle, da Maša ne bo imela težav z branjem, dojetjem in doživljanjem zahtevnejših likovnih, glasbenih in literarnih del. Prepričana sem, da bo tudi svet in dogodke v njem znala doživljati bolj odprto, jih znala med sabo povezovati ter dojemati in doživljati po svoje in do drugih strpno.

MATERIALNE MOŽNOSTI

Vsaka šola, ki se želi vključiti v program devetletke, mora zadostiti tudi določenim materialnim standardom. Kljub temu da vsega kar stroka priporoča, nimam, mislim, da sem si izborila zelo dobre materialne možnosti, ker na šoli vlada posluh in razumevanje za likovno vzgojo. Tako mi je bila dana možnost, da sem si v mejah finančnih možnosti preuredila in opremila likovno učilnico.

Zelo pomembni za naše delo so tudi materiali in pripomočki, ki jih otroci zelo radi pozabljajo in s tem onemogočajo normalni potek pouka. Iz načrta je možno razbrati, da naj bi učenci delali in spoznavali različne materiale in pripomočke, ki pa so včasih tudi za najbolj marljive učence težko dosegljivi. V preteklosti sem mnogokrat prišla v težko situacijo, ko so mnogi učenci prihajali k pouku brez osnovnih pripomočkov. Zato sem se že pred leti odločila, da učenci vsako leto prispevajo nekaj denarja in v šoli dobijo ves material in pripomočke, ki ga potrebujejo. Ustvarja se fond, ki se vsako leto dopolnjuje in obnavlja. Tako lahko z učenci nemoteno delamo in eksperimentiramo, kar je za sodobni pouk nujno. Ta način se mi zdi zelo dober, saj izboljšuje kakovost pouka in me vsaj material ne omejuje, da lahko tisto, kar načrtujem, tudi izpeljem.

SKLEPNE MISLI

Devetletka je tu in tudi večino vas bo slej ko prej doletela. Tisti, ki smo že globoko zakorakali vanjo, sproti opozarjamo na pomanjkljivosti, sploh pa poteka evalvacija pri vseh predmetih. Koliko bodo naše pripombe in sugestije upoštevane, ne vem, a upam, da kar najbolj. Vem le, da je bilo v preteklosti nekaj narobe, da je likovna vzgoja v okviru šolskih predmetov izgubila ugled, čeprav je po drugi strani slovenska pedagoška likovna stroka naredila izjemen napredek in je danes na zavidljivo visoki ravni. To najbolj opažam, kadar sodelujem v kakšni žiriji, v kateri sodelujejo otroci z različnih koncev sveta.

Iskanje krivca za dosedanje stanje je neproduktivno, zato sem prepričana, da likovni vzgoji lahko vrnemo ugled le strokovno dobro podkovani in samozavestni likovni pedagogi.

Branko Šuster

Osnovna šola Grm, Novo mesto

Z A G O V O R L I K O V N E V Z G O J E

O pomenu likovne vzgoje smo likovni pedagogi veliko razpravljali in pisali v letih 1996 in 1997 ob začetku reformiranja naše osnovne in srednje šole, ko so načrtovalci sprememb premaknili likovno vzgojo še za eno mesto bolj na obrobje. V tistem času so zapisali številne strokovno utemeljene argumente za višji status likovne vzgoje v slovenski družbi, ki pa niso našli pravega odziva. A res je, da se je pred letom 1996 (pre)malo pisalo o likovni vzgoji. Verjamem v določene pozitivne učinke bolj pogostega objavljjanja teoretičnih razprav, primerjalnih študij, rezultatov raziskav likovne vzgoje v ustreznih strokovnih revijah. Zdi se mi smiselno ponovno odgovarjanje na vprašanje, kot je: Ali je likovna vzgoja pomemben učni predmet v osnovni šoli? Z izbranim vprašanjem sem omejil svoja razmišljanja na zorni kot osnovne stopnje šolanja.

Likovna vzgoja in ustvarjalnost

O pomenu ustvarjalnosti za družbo in za posameznika obstaja večinsko soglasje, razvijanje ustvarjalnosti kot splošne sposobnosti je pogosto omenjani cilj šole. Po mnenju psihologa Vida Pečjaka storimo pri nas še vedno premalo, da bi ustvarili prave možnosti za razvoj ustvarjalnosti. Anton Trstenjak razlikuje med znan-

stveno, tehnično in umetniško ustvarjalnostjo; med njimi so določene razlike, veliko pa imajo skupnega. Ustvarjalnost je kompleksen fenomen, pri katerem je še vedno več neznank kot pa rešenih skrivnosti.

Likovna vzgoja in ustvarjalnost sta tesno povezani. Najbolj poglobljeno se je likovne ustvarjalnosti v osnovni šoli lotil Bogomil Karlavaris v pet let trajajoči